

EUUN

DA

50 éves az Európai Emberi Jogi Egyezmény •
Tanulmányok: Rick Lawson, Gabriel Andreescu, Arne Mavesics és Kovács Krisztina írása •
Interjú Baka Andrással •
Fórum a jogvédelemről •
Döntés előtt az Európai Emberi Jogi Kartáról •

MEEN

TUUM

A STRASBOURGI BÍRÓSÁG ESETJOGÁNAK HATÁSA A SZLOVÉN ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG ITÉLKEZÉSÉRE

Az Európa Tanács alapító okirata 1993. május 14-én lépett hatályba Szlovéniában. Az egyezmény ratifikálására 1994. május 31-én került sor. Az egyezmény ratifikálásáról szóló törvény (beleértve a 25. és 46. cikkeket, valamint az 1., 4., 6., 7., 9., 11. kiegészítő jegyzőkönyveket) 1994. június 13-án jelent meg a hivatalos közlönyben, majd két nappal később, 15-én lépett hatályba. 1994. június 28-án a megfelelő dokumentumoknak az Európa Tanács főtitkáránál való letétbe helyezésével Szlovénia formálisan is ratifikálta az egyezményt. Szlovénia az egyezmény rendelkezéseivel kapcsolatban fenntartást nem tett. Szlovénia határozatlan időre nézve elismerte mind a Bizottság, mind a Bíróság joghatóságát az egyezmény 25. és 46. cikkére vonatkozóan – azzal a kikötéssel, hogy ez alapján csak olyan jogsérelmek bírálhatók el, amelyek az egyezmény és annak jegyzőkönyvei hatályba lépése után történtek.

SZLOVÉNIA JOGRENDSZERE ÉS A NEMZETKÖZI JOG

Az 1991-es alkotmány értelmében a törvényeknek és egyéb rendelkezéseknek összhangban kell állniuk a nemzetközi jog általánosan elismert szabályaival, valamint a Szlovénia által megkötött nemzetközi szerződésekkel. A ratifikált és kihirdetett nemzetközi szerződéseket közvetlenül kell alkalmazni.¹ Az Alkotmánybíróság határoz a törvények és egyéb rendelkezéseknek a nemzetközi szerződések, valamint a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai közötti összhangjáról.²

Az 1991-es alkotmány az egyezmény és a hazai jog viszonylatában a monista szemléletnek adott elsőbbséget. Az egyezményt közvetlenül kell alkalmazni, továbbá minden törvénynek és egyéb rendelkezésnek összhangban kell állni az egyezmény szövegével.³ Az Alkotmánybíróság az ennek meg nem felelő szabályokat részben vagy egészben hatályon kívül helyezi. Szlovénia tehát azon országok közé tartozik, ahol az egyezmény a hazai joggal szemben elsőbbséget élvez, az alkotmány és az egyezmény viszonylatában ez a kiváltság azonban az alkotmányt illeti meg.

STRASBOURGI ESETJOG AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG GYAKORLATÁBAN

1.

Az Alkotmánybíróság szerint egy jogállamban az éhségstrájk jogilag nem alapos ok arra, hogy a jogszerű úton született hatósági döntés megváltoztatására sor kerüljön. Amennyiben az éhségstrájk a fogva tartott egészségének akár fizikai vagy lelkiállapotának romlását idézi elő, esetleg az életét veszélyezteti, ezen új körülményt az összes többi releváns tényezővel egyetemben feltétlenül figyelembe kell venni – az újabb bűncselekmény elkövetésének megakadályozása miatt szükséges – fogva tartás elrendelése során. Továbbá, az arányosság elvét szem előtt tartva annak eldöntése is lényeges, hogy a közbiztonságra háruló veszély nagyobb jelentőséggel bír-e, mint a fogva tartott jogainak megsértése, amely nemcsak a személyes szabadsághoz való jogot, hanem esetleg az élethez való jogát is érintené.

2.

Az egyezmény 5. cikkely (1) bekezdés c) pontja alapján szabadságától megfosztott minden személyt megillet az a jog, hogy ügye ésszerű határidőn belül tárgyalásra kerüljön. Az említett rendelkezés értelmében, az egyezményben felsorolt egyéb okok mellett, akkor kerülhet sor a szabadság megfosztására, ha arra a bűncselekmény ismételt elkövetésének megakadályozása végett van szükség. A jog megsértésére vonatkozóan a rendelkezés két szankciót helyez kilátásba: a szabadságától megfosztott személyt az ésszerű határidő letelte után szabadon kell bocsátani, illetve amennyiben erre nem kerül sor, az egyezmény alapján az őrizetbe vett személynek joga van kártalanításra. Az Európai Bíróság gyakorlata⁴ szerint az 5. cikkely (1) bekezdés c) pontja alapján szabadságától megfosztott személyt az ítélet meghozatala napján szabadon kell bocsátani.

A bíróság szerint, ha egy jogszerű ítélet kimondja, hogy bűncselekmény elkövetése megtörtént, a

vádlottat a bíróság bűnösnek mondja ki, továbbá büntetést szab ki rá, az elítélt őrizetben tartása ebben az esetben az ítélet szükségszerű feltétele. A vádlott felmentésének esetében az ítélet szükségszerű következménye pedig a felmentett szabadon bocsátása. Az Alkotmánybíróság szerint az egyezmény 5. cikk (3) bekezdésének ilyenfajta értelmezése a jog szándékát tükrözi.

3.

Az alkotmány 26. §-a szerinti fellebbezéshez való jog a bíróságnak a fellebbezés eldöntésével kapcsolatos kötelezettségére vonatkozik: amennyiben az a formai feltételeknek megfelel, a fellebbezés érdemi vizsgálatára, illetve reflektálás a fellebbezés azon állításaira, amelyek megalapozottság esetén a vitatott ítélet módosítására és/vagy hatályon kívül helyezésére adhat okot. A fellebbezési bíróság határozatának jól megindokoltnak kell lennie ahhoz, hogy a fellebbezés indokait elfogadhassa. Ennek megfelelően a büntetőeljárás törvény 395. §-a értelmében megfelelő okok esetén a másodfokú bíróságnak kötelessége a fellebbezés állításainak értékelése és a törvénysértés megállapítása. Az egyezmény 6. cikkének tartalma alapján egyértelmű, hogy minden döntésnek indokoltnak kell lennie. Az európai emberi jogi bíróság esetjoga alapján is a tisztességes eljárás egyik alapkövetelménye a jól megindokolt határozat. A bíróság határozatában egyértelműen kifejezésre kell jutnia mindazon indokoknak, amelyekre döntését alapítja. Az esetjogból az is következik, hogy a tisztességes eljárás követelményének nem felel meg az a bírósági gyakorlat, amikor a bíróság figyelmen kívül hagyja valamelyik fél állításait, amelyek, ha jól kerülnek kifejtésre, lényegesen befolyásolhatják az eljárás kimenetelét. Az Alkotmánybíróság a konkrét esetben a vitatott határozat vizsgálata után kimondta, hogy nem bizonyított az alkotmány 25. §-ának és az egyezmény 6. cikkének megsértése a fellebbezéshez való joggal kapcsolatban.

4.

Az alkotmány 23 §.(1) bekezdése – tekintet nélkül arra, hogy az érintett személy őrizetbe vételére sor került – biztosítja az ésszerű időhatáron belüli tárgyalás tartásához való jogot. Fontos azonban figyelembe venni azt, hogy az őrizetbe vétel az alkotmány 19. §-ában garantált, az emberi szabadsághoz való alkotmányos jogot érinti. Ezért az 'ésszerű határidő' kritériuma, amely alapján a bíróság döntést hoz, nem lehet megegyező abban a két különböző esetben, amikor a büntetőeljárás alá vont személy őrizetben van,

és akkor, amikor a terhelt szabadon védekezik. Az ésszerű határidő kritériumának szigorúbbnak kell lennie a fogva tartás esetén, hiszen az a jogerős ítélet meghozatalát megelőzően a személy szabadságának sérelmével jár, és az ártatlanság véelme az alkotmány 27. §-ának megfelelően ebben az időszakban még fennáll. Ezért az állami hatóságoknak ilyen esetekben gyorsan, és különleges figyelemmel kell eljárniuk, amelyet a törvényalkotó is határozottan megkövetel tőlük. A büntetőeljárásról szóló törvény 200. §-a szerint a fogva tartásnak a szükséges legrövidebb ideig szabad csak tartani. Ugyanezen rendelkezés felsorolja a vádlott fogva tartása esetére a büntetőeljárásban részt vevő állami szervek, illetve az ingyenes jogsegélyt nyújtó hatóságok kötelezettségeit arra vonatkozóan, hogy az ügy minél gyorsabban kerüljön elbírálásra. Amennyiben az illetékes hatóságok nem az előzőek szerint járnak el, és eljárási cselekményük, illetve azok elmulasztása semmilyen releváns indokkal, körülménnyel nem igazolható, illetve ha arra nem a vádlott magatartása miatt került sor, a bíróság nem járulhat hozzá a személyes szabadság ilyen fokú megsértéséhez. Az alkotmány 23. § (1) bekezdésének ezen értelmezését támogatja az egyezmény 5. cikk (3) bekezdése, amely kimondja, hogy a fogva tartott ügyében ésszerű időhatáron belül tárgyalást kell tartani, vagy a tárgyalásig szabadlábba kell helyezni. A valós veszély vonatkozásában – amely alapján a bíróság az őrizetbe vételt elrendeli – a teljes bizonyosság helyett, elegendő csupán a valószínűség bizonyos fokát bizonyítani. Ezért fontos igazán az, hogy a bíróságok a jogerős ítélet meghozatala előtt a lehető legrövidebb időre korlátozzák a fogva tartás időtartamát. Amennyiben az állami szervek ezt nem tudják biztosítani, lehetőséget kell adni a vádlott számára, hogy szabadlábba védekezhessen. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ezekben az esetekben az igazságszolgáltatási szervek előre eldönthetik, hogy vagy gyors eljárást folytatnak le, vagy a vádlottat szabadlábba helyezik. A közérdek, valamint a közrend megőrzése megkívánja a bíróságoktól, hogy büntetőeljárást folytassanak le bűncselekmény elkövetése esetén, valamint azt, hogy a bűncselekmények elkövetőit megbüntessék. Ugyanezen büntetőeljárás során azonban az államnak tiszteletben kell tartania a vádlottnak az alkotmányban garantált emberi és alapvető szabadságjogait. Ennek megfelelően a bíróság az őrizetbe vételt követő meghatározott idő eltelté után nemcsak azt köteles megvizsgálni, hogy a személyes szabadság megsértésének feltétlenül szükséges indokai még fennállnak-e, hanem azt is, hogy a fogva tartás időtartama belül van-e még az 'ésszerű határidő' követelményén. A fogva tartás, valamint a büntetőeljárás 'ésszerű időn belüli' krité-

riumát mindig az adott eset körülményeinek figyelembevételével kell meghatározni.

Az alkotmány 125. §-ának megfelelően a bírák működésük és feladatuk ellátása során függetlenek, kizárólag a törvényeknek és az alkotmánynak vannak alárendelve. Ha valamely törvénnyel kapcsolatban alkotmányellenességet észlelnek, az Alkotmány 156. §-ának megfelelően az eljárást felfüggesztik és az ügyet az Alkotmánybíróság elé terjesztik. A bírák az alkotmányban garantált alapvető szabadságjogokat közvetlenül alkalmazhatják.

Következésképpen, az elsőfokú bíróságnak – az indítványozó által megtámadott határozat meghozatala során – kizárólag a fogva tartás időtartamát kellett volna szem előtt tartania, amikor az eljárásba való beavatkozás megengedhetőségének kérdéséről döntött.

A bíróságnak azt kellett volna megvizsgálnia, hogy – az eset összes körülményét mérlegelve – a fogva tartás két év után is fenntartható-e vagy sem. Amennyiben erre sor kerül, a bíróság megállapíthatja volna, hogy a büntetőeljárásról szóló törvény 397. §-a, valamint a fogva tartott személyes szabadsághoz való alkotmányos jogának összeütközése esetén az utóbbinak van elsőbbsége. Ennek megfelelően, a bíróságnak – az alkotmány 23. §-át alkalmazva valamint az egyezmény 5. cikk (3) bekezdés kritériumait figyelembe véve – a fogva tartottat szabadon kellett volna bocsátania. A kerületi bíróság azonban a fogva tartást meghosszabbította. A Legfelsőbb Bíróság a fellebbviteli eljárás során – az indítványozó érveit figyelmen kívül hagyva – a jogsértést nem korigálta.

5.

Az Alkotmánybíróság kimondta, hogy az alkotmány 23. §-ával összhangban a szabálysértési bírakat az igazságszolgáltatás részének kell tekinteni, és jogállásuk megállapítása során sem a végrehajtó, sem az államigazgatási hatalmi ághoz nem sorolhatók. Az idézett határozat ugyancsak kimondja, hogy a szabálysértési bírák részei az igazságszolgáltató hatalomnak, a hatalmi ágak szétválasztásának elve alapján. Az Alkotmánybíróság nemcsak az alkotmányos rendelkezéseket vette figyelembe, hanem az egyezményt és az európai emberi jogi bíróságnak a 6. és a 7. cikkben megfogalmazott garanciális szabályokkal kapcsolatban kialakult esetjogát is. Az emberi jogi bíróság néhány döntése alapján⁵ a szabálysértési bírák többek között nyilvánvalóan olyan büntetőjogi eseteket is elbírálnak, amelyek az egyezmény értelmében a büntetőügyek közé tartoznak. Az ilyen esetekben azonban az egyezmény 6. cikke 1. bekezdése szerint csak bíróság hozhat döntést. Az Alkotmánybíróság határozata alapján a szabálysértési bírák a törvényi hatáskö-

rük szerint bírósági jogállással bírnak. Az Alkotmánybíróság effajta határozatai azonban nem jelentik azt, hogy az alkotmány 23. §-a, illetve az egyezmény 6. cikk 1. bekezdése értelmében a törvényhozás nem szabályozhatja máshogy a szabálysértési jogot vagy a hatalmi ágakat, vagy nem alkothatna a szabálysértési eljárásokat folytató hatóságok szervezetéről új törvényt. E szabályozásnak azonban biztosítania kell azt, hogy a szabálysértésekről a bíróságokkal azonos pozíciójú hatóságok döntsenek, hiszen ezek az egyezmény 6. cikke alapján a bűncselekmények körébe tartoznak.

6.

A legfőbb ügyész kifogásolta a spekuláció és a gazdasági károkozás tilalmáról szóló jugoszláv törvényt, valamint Szlovéniának az illegális kereskedelem és a spekuláció és gazdasági károkozás tilalmáról szóló törvényeit. A legfőbb ügyész szerint egyik törvény sincsen összhangban az ország korábbi és a jelenlegi alkotmányos rendelkezéseivel, valamint a büntetőjog általános alapelveivel. A két törvény – véleménye szerint – sem mint korábbi, sem mint jelenlegi jogforrás nem alkalmazható Szlovéniában. A bíróságok a két törvényt még alkalmazták olyan büntetőügyekben, amelyekben a jogerős döntésre a háború utáni időben került sor, valamint – rendkívüli jogorvoslat alapján – folytatták ítélezésüket az akkor született ítéletek és eljárások jogszerűségére vonatkozóan.

Az Alkotmánybíróság határozatában megállapította, hogy a két törvény egyes rendelkezései már azok megalkotása és alkalmazása idejében is ellentétesek voltak a büntetőjog legalapvetőbb elveivel, mivel nem biztosítottak a vitatott törvény alapján vád alá helyezett személy számára megfelelő védelmet. A folyamatban lévő, valamint a jövőbeni bírósági eljárások során nem lehet alkalmazni a két törvény azon rendelkezéseit, amelyek ellentétben álltak az alkotmány 28. § (1) bekezdésével, 23. § (1) bekezdésével, 25. és 27. §-aival, és az egyezmény 6. és 7. cikkével. Mindezt az alkotmány 125. §-ára figyelemmel kell értelmezni, amely kimondja, hogy a bíróságok az alkotmánnyal és a törvényekkel összhangban ítéleznek; valamint az alkotmány 8. §-ára tekintettel, amely szerint a ratifikált és a kihirdetett nemzetközi szerződéseket közvetlenül kell alkalmazni.

7.

Az indítványozó szerint a privatizációról szóló szlovén törvény, valamint az államosításról szóló jugoszláv törvény nem áll összhangban az egyezmény 14. cikkével, valamint az 1. jegyzőkönyv 1. bekezdésé-

vel. A tulajdon tiszteletben tartásának nemcsak a tulajdon hatékony védelmét és a tulajdonhoz való jog gyakorlását kell jelenteni, hanem annak ellenkezőjét, azaz az egyezmény 14. cikkelyébe ütköző, nem megfelelő módon való kisajátítással szembeni védelmet is. A törvény vitatott rendelkezése megsértette ezen jogokat azáltal, hogy a nemzetiséghez való tartozás alapján különbséget tett az emberek között. Az indítványozók véleménye szerint az igazságosság a tulajdon visszajuttatását is megkívánja.

A privatizációról szóló törvény 9. § (1) bekezdése az alábbiakat tartalmazza: „Ezen törvény 3-5.§-ai alapján azon természetes személyek tekinthetők jogszerű igénylőknek, akik az államosítás idején jugoszláv állampolgárok voltak és akiknek ezen állampolgárságukat 1945. április 9-e után a jog vagy nemzetközi szerződés elismerte.”

A privatizációról szóló törvény megalkotása előtti kodifikációs anyagokból a törvényalkotó azon szándéka derül ki, hogy a törvény a lehetőségek között a háborút követő azon igazságtalanságokat kívánja orvosolni, amelyeket az állam a társadalom forradalmi átalakítása és az akkori rezsim ellenségeivel szembeni harc neve alatt a tulajdonosi viszonyokba való beavatkozásával okozott. A törvényhozó abból a feltevésből indult ki, hogy a tulajdonnak minden olyan jogszabályra vagy állami intézkedésre alapított kisajátítása, amely a jugoszláv állampolgárok tulajdonosi jogaiba avatkozott bele – amennyiben ennek kompenzálására nem került sor –, igazságtalannak tekintendő.

Magántulajdonba adással azon társadalmi tulajdon privatizálását is tervezték, amelyek a magántulajdon igazságtalan államosításából keletkeztek, méghozzá úgy, hogy a tulajdon az eredeti tulajdonoshoz, vagy annak örököseihez mint a társadalmi tulajdon privatizálásának elsődleges jogosultjaihoz jutott vissza. A privatizációs törvény nem helyezte hatályon kívül azokat a szabályokat és egyéni döntéseket, amelyek alapján végrehajtották az államosítást a háború utáni időszakban. Ezek a rendelkezések tulajdonosi jogokat sértettek abban az időben, amikor a vagyontárgyak államosítására sor került. Ebből a szempontból a tulajdon korlátozásának alkotmányjogi megengedhetősége nem is merül fel, és így a törvény vitatott rendelkezései nem állnak ellentétben az alkotmány 33. §-ával, illetve az 1. kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkével sem. Hasonlóképpen nem ellentétesek az alkotmány 155. §-ával sem, amely a visszamenő hatály tilalmát fogalmazza meg. Az Alkotmánybíróság ezért nem rendelkezhet azon szabályok alkotmányosságát illetően, amelyek a privatizációs törvény 3.§-a alapján a magántulajdonba adás alapját képezik, hatályban azonban már nincsenek és alkalmazásukra sem kerül sor. A

bíróság így csak a privatizációs törvény rendelkezéseit vizsgálhatja alkotmányossági szempontból.

8.

Az indítványozó – hivatkozva az alkotmány 37–38. §-aira, valamint az egyezmény 8. cikkére – a szlovén büntetőeljárás törvény 150–156. §-ainak alkotmányosságát vitatta. Állítása szerint a lakások lehallgatása alkotmányba ütközik, ugyanis a lehallgatott személy akaratlanul bűncselekmény gyanújába keverheti önmagát. Az alkotmány ugyanis garantálja a gyanúsított számára a védelemhez és az ahhoz való jogot, hogy önmagát gyanúba ne keverje. Mivel az érintett személy nem tud a lehallgatásról, a fellebbezéshez való jogtól így elesik, az indítványozó véleménye szerint ezzel az alkotmány 25. §-ában garantált jogorvoslathoz való joga is megsérül.

A büntetőeljárás törvény vitatott rendelkezésére vonatkozóan a törvényhozás éppen azzal érvelt, hogy az az alkotmány 15. § (3) bekezdésével és 37. § (2) bekezdésével összhangban áll, valamint az egyezmény 8. cikkelyének (2) bekezdésében felsorolt feltételeknek is megfelel.

Az indítványozó nem jelölte meg pontosan, hogy az általa vitatott rendelkezés milyen mértékben avatkozik a személyes adatok védelméhez való jogba, ahogyan nem sorakoztatott fel érveket az egyezmény 8. cikkelyével való összeférhetetlenség mellett sem. Mivel egyértelmű konfliktus nem volt megállapítható, az Alkotmánybíróság nem vizsgálta a vitatott rendelkezés és az egyezmény idézett passzusa közötti összeférhetetlenséget.

9.

Az Alkotmánybíróság döntése szerint a szakszervezetek képviselőtéről szóló törvény nem ellentétes az alkotmánnyal, valamint a Szlovénia által ratifikált nemzetközi egyezményekkel. Mindemellett az Alkotmánybíróság kiemelte, hogy az európai emberi jogi bíróság az egyezmény 11. cikkelye, a gyülekezés és egyesülés szabadságához való jog kapcsán hozott döntésein⁶ keresztül az egyezményt úgy értelmezi, hogy az a szakszervezetek, illetve azok tagjai számára nem garantál különleges bánásmódot az állam részéről. Ilyen például a szakszervezeteknek az állammal való konzultációs joga, amikor az állam munkáltatói minőségében kollektív szerződést köt egy szakszervezettel. Az Alkotmánybíróság a kollektív szerződés önkéntes természetét hangsúlyozta, amely kifejezetten eredeztethető az Európai szociális karta 6. cikkelyéből, valamint az ILO⁷ egyezmény 4. cikkelyéből. A bíróság úgy vélte, hogy sem az a

tény, hogy az állam elutasította a szakszervezettel való kollektív szerződés megkötését, sem a szakszervezetek számának csökkentésére irányuló általános politikája nem áll ellentétben a gyülekezés és az egyesülés szabadságához való joggal. Az egyezmény 11. cikkelye ugyanis diszkrecionális jogot biztosít az állam számára a tárgyalás, valamint a kollektív szerződés megkötése tárgyában.

10.

Az Alkotmánybíróság határozatában megállapította, hogy a jogalkotó a büntetésvégrehajtási törvény 145. §-ának megalkotásával az arányosság elvének megfelelően korlátozta a kártérítés megfizetéséhez, valamint a kisajátított tulajdonért járó kártérítéshez való jogot, továbbá alaptalannak minősítette az alkotmány több rendelkezésének, illetve a nemzetközi egyezmények megsértésére hivatkozó kérelmet. A Polgári és politikai jogok egyezségokmánya 14. cikkelyének 6. paragrafusa kizárólag azt követeli meg a tagállamoktól, hogy azt a személyt, aki téves döntés eredményeképpen büntetést állt ki, a törvénynek megfelelően kártalanítani kell. Az európai emberi jogi egyezmény 7. kiegészítő jegyzőkönyve hasonlóan rendelkezik, amikor kimondja, hogy azt a személyt, aki téves ítélet folytán büntetést szenvedett el, kártalanítani kell az adott államban érvényes törvényeknek vagy joggyakorlatnak megfelelően. Ezenkívül az Európa Tanács 1096. számú határozata – amely a volt kommunista rendszerek által okozott negatív következmények kiküszöbölésére nyújt iránymutatást – szintén csak egy ajánlást fogalmaz meg, hogy a totalitárius rendszer áldozatai számára nyújtandó vagyoni kártérítés nem lehet lényegesen alacsonyabb azon kártérítési összegnél, mint amelyre a hibás döntés következtében elítélt személy a hatályos törvénynek megfelelően jogosult. Abban az esetben, amikor a teljes kártérítés nyújtása lehetetlen, tisztességes anyagi kártérítést kell biztosítani az áldozat számára.

11.

Az alkotmány 29. §-ában felsorolt jogi garanciáknak az a célja, hogy a büntetőeljárásban a független bíróság előtti tisztességes tárgyaláshoz való jogot biztosítsák. Ennek megfelelően az alkotmány 29. §-át, a tisztességes tárgyaláshoz való jogot szabályozó 22. és 23. §-val összhangban kell értelmezni. Ilyen értelmezést kíván meg az egyezmény 6. cikke, valamint a Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmányának 14. cikke, amelyek a védelemhez való jogot a terhelt egyik legalapvetőbb jogaként határozzák meg a büntetőeljárásban. Az egyezmény 6. cikk (3) bekezdés c) pontja szerint min-

den bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van arra, hogy személyesen vagy az általa választott ügyvéd segítségével védekezhessek, és ha nem állnak rendelkezésére eszközök védő díjazására, amennyiben az igazságszolgáltatás érdekei ezt követelik meg, hivatalból és ingyenesen rendeljenek ki számára ügyvédet.

12.

Az ítélet szerint a szlovén jogrendszerben létező közvetítő bizottság [*arbitration commission*] nem bírói és nem is közigazgatási testület. A bizottság eljárását és annak során hozott döntéseit a rendes bírói eljárást megelőző eljárásnak kell tekinteni. Az európai emberi jogi bíróság néhány döntésében megjelölt olyan egyéb, nem bírói testületet, amelyek megfelelnek a független és pártatlan bíróság követelményeinek. Ilyen például a katonai- és a börtönhatóságok, szakképzett választottbírák, föld átruházására vonatkozó, szerződéseket jóváhagyó hatóságok, az államosítás miatt elszenvedett károk ügyében eljáró választottbírák stb. A Bíróság ugyanakkor kiemelte, hogy ezen bíróságok tagjainak kinevezése során is be kell tartani a függetlenség és a pártatlanság követelményét, hatás- és feladatkörüket pedig törvénynek kell szabályozni. A vitatott törvény által létrehozott bizottság nem felel meg néhány, az imént említett feltételeknek.

KÖVETKEZTETÉSEK

Nem kétséges, hogy Szlovénia teljes mértékben végrehajtja az egyezmény megalkotóinak a szabadsággal és jogállamisággal kapcsolatos elképzeléseit és hagyományait. Az is igaz, hogy Szlovéniában mintegy fél évszázadnyi hátralék után újra bevezetésre került, illetve azóta is fejlődik az emberi jogi kultúra.

Függetlenül attól, hogy az egyezmény a szlovén belső jogban milyen jogállással bír, egyértelmű, hogy a szlovén Alkotmánybíróság és az egész igazságszolgáltatási rendszer feladata az, hogy biztosítsa döntéseinek összhangját az egyezménnyel. Az egyezmény rendelkezései módosítják és továbbfejlesztik az alkotmányos rendelkezéseket. Ennek során Szlovéniában kialakult az alapvető jogok értelmezésének széleskörű rendszere. Sőt, az európai emberi jogi bíróság esetjogát közvetlenül alkalmazzák a szlovén bíróságok, illetve az Alkotmánybíróság eljárásuk során. Ezért a szlovén nemzeti bíróságok és az emberi jogi bíróság joggyakorlata számos területen azonos. Fontos eredmény, hogy az egyezmény alkalmazása állandóvá vált, az alkotmányjogi panasz jelentősége pedig egyre nő.

1991-et megelőzően az emberi jogok védelme területén a szlovén alkotmánybírósági gyakorlatra az

volt jellemző, hogy került a jogelvek alkalmazását, még azokét is, amelyeket az alkotmány kifejezetten tartalmazott. A külföldi gyakorlattal közös volt azonban az, hogy az egyenlőség elve dominált a többi ritkán használt jogelvhez képest. A határozatok következetesen megmaradtak a jogi, formalista érvelés keretei között, és más értékekre hivatkozni nem volt lehetőség. Az Alkotmánybíróság visszafogott gyakorlatot folytatott, és általában vélelmezte a törvények alkotmányosságát.

Az 1991-es új szlovén alkotmány amellet, hogy felsorolja a klasszikus alapvető jogokat és meghatározza az Alkotmánybíróság új hatáskörét, lehetőséget teremtett arra, hogy az Alkotmánybíróság fokozottabb szerephez jusson. Jelenleg az Alkotmánybíróság hatásköri szabályozása megfelelő ehhez a feladathoz. A szlovén alkotmány meghatározza az alapvető jogokat, illetve egyértelmű értelmezési lehetőséget nyújt. Majdnem minden alapvető jog alapvető természetű, és emiatt további konkretizálást és szakértői értelmezést igényel,⁸ az egyezmény és az emberi jogi bíróság esetjogának segítségével. A törvényhozás szintjén Szlovénia már elérte a kortárs európai jogi kultúra szintjét, és ennek során termé-

szetes az is, hogy a bíróságok gyakorlatát befolyásolja az európai emberi jogi bíróság esetjoga is.

(Fordította: Bodrogi Bea – Pardavi Márta)

JEGYZETEK

1. Alkotmány 8. §.
2. Alkotmány 160. § (1) bekezdés 2. pont. Az Alkotmánybíróságról szóló törvény 21. § (1) bekezdés 2. pont.
3. Alkotmány 153. § (2) bekezdés.
4. B. kontra Ausztria. 1990. március 28.
5. Oetzuerk-eset. 1983. május 27.; Lutz-eset. 1987. augusztus 25.
6. The National Trade Union of Belgian Police kontra Belgium. 1975. The Trade Union of Swedish Engine-drivers kontra Svédország. 1976. Schmindt és Dahlstrom kontra Svédország. 1976.
7. Nemzetközi Munkaiügyi Szervezet
8. Pavnik Marijan: *Verfassungsauslegung am Beispiel der Grundrechte in der slowenischen Verfassung*. In: WGO Monatshefte für Osteuropaisches Recht. 1993. 345–356. o.